

Homage aan een homoniem

Een inhoudsoverzicht van *Staatsgevaarlik* - 1919¹

Gui Gorp

Staatsgevaarlik is alles dat streeft naar vernieuwing van 't leven dat buiten de kwellende en dooddrukkende konvensie band springt, de gewoontepaden verlaat om nieuwe wegen te zoeken voor eigen verlangen en doel; dat met de staat van zaken geen vrede hebbend en ons rotte samenleving nieuw gezond bloed wil bijzetten in levensheerlike gedachten daarom opstaat tegen heersende Macht van geweld. Dat de gevestigde en door gewoonte dood-aan-beteekenis geworden instellingen aanvalt om 'n betere, menselijker orde in de plaats te stellen. Zo willen wij 'n tolk zijn van al wat denkt en leeft, 'n stem voor 't leven dat aanschreidt in deze tijd van herwording der wereld en wederopbouw in vlaanderen.

Op die manier werd in de zomermaanden van het roerige jaar 1919 aan de kandidaat-abonnten een nieuw 'algemeen half-maandeliks tijdschrift der jongeren' aangeprezen. Op de keerzijde van de gedrukte aankondigingskaart met de kleur van een groene havanna, heet het toekomstig blad weer conventioneel *Staatsgevaarlijk* en verneemt men dat redactie en beheer gevestigd zijn in de Boerhavestraat 15, dat is achter het Stuivenberggasthuis in Antwerpen. Een abonnement kostte 8,50 BF of 3,50 Hfl volgens de toenmalige pariteit, en het verschijnen van het blad werd vastgesteld op '15 Oogst aanstaande'.

Het nummer I draagt als datering 1 september, verscheen dus met veertien dagen vertraging, maar daar staat tegenover dat afleveringen van minstens twintig bladzijden werden beloofd. Het omslag (met bandversiering van Th. Hanss) goedgunstig meegerekend, klopte dat alvast voor deze eerstgeborene (formaat 23,6 x 15,1 cm), maar vanaf nr. III werd die vermetele boodschap maar wijselijk weggelaten. Zelf telde men overigens ook maar zestien pagina's voor dit eerste nummer, dat - net als de drie volgende naar wij aannemen - werd gedrukt bij G. Jolie in de Lange Beeldekenstraat 62. Daar woonde ook, op nr. 149, de man die vanaf het tweede nummer vermeld stond als verantwoordelijke uitgever, Jef de Combe (1892-1967), goudsmid van beroep en actief in de vijf maanden oude Frontpartij en de Clarté-groep.

Het nummer opende - zoals dat hoort - met een programmaverklaring die door dr. Rob. Roemans, gebaseerd op diens eigen getuigenis, toegeschreven wordt aan Geert Pijnenburg (1896-1980). Deze uit Turnhout afkomstige dichter, activist, pacifist, humanist, moralist en... naturalist was zowat de leider van het tijdschrift. Hij liet meteen geen twijfel bestaan over hun positie: *Wij zijn strijders voor de nieuwe wereldorde. Wij zijn Vlamingen, Groot-Nederlanders, Germanen trots alles en Vrije Mensen voor alles. Alzoo verheugen wij er ons over Staatsgevaarlik genoemd te worden. Aan onze vroede Belgiese kaalhoofden, ongewenste regeerders, volksuitzuigers, -verdrukkers en -bedriegers, Saleté Militaire of hoe men ze ook noemen moge, in één woord: aan België danken wij onze naam.*

¹ Dit artikel schreef ik op 12 juli 1990 op vraag van Jan Huybrechts voor het eerste nummer van het door hem uitgegeven ***Staatsgevaarlik***, één der talrijke extreem-nationalistische periodieken in de marge van het (Antwerpse) Vlaams Blok. Ik kwam toen regelmatig in zijn stripwinkel in de Sint-Pieter-en-Paulusstraat, gevestigd in een groot oud pand met trapgevel. Het moet rond die tijd zijn geweest dat hij mij uitnodigde in 'De Wingerd', toen een - ook door Wina Born voortreffelijk gevonden - restaurant op de Grote Markt. Het staat in mijn geheugen gegrift dat we toen op zijn voorstel de fijne maaltijd en de aangename avond besloten met een Drambuie.

De toen zeventienjarige latere kunsthistoricus (Van Gogh-kenner!) en journalist Mark Tralbaut (1902-1976) was redactiesecretaris en schatbewaarder, en publiceerde in dit eerste nummer (op p. 2-4) een poging tot kritische evaluatie van de Eerste Wereldoorlog, dit onder dit titel **Memento homo** en met als motto het bekende 'Veritas liberavit vos' uit het Johannes-evangelie. Willy (de Hous - en niet Firmin Mortier, zoals Roemans schrijft in zijn **Bibliographie van de Moderne Vlaamsche Literatuur 1893-1930**, dl. I: **De Vlaamse Tijdschriften**, p. 825) vervolgde dan met een **Manifest aan de jonge Vlaamse intellectueelen** waarin hij een driedig streven vooropstelde: helen, verbinden en opbouwen. Leuker is natuurlijk het artikel **Dansen als sexueel aanlokkingsmiddel** (p. 7-11) dat onder het welgekozen pseudoniem Reinardein (= Jan de Roover) verscheen. Het is een nogal vreemd en onthecht pleidooi voor de politieke en sociale ontvoogding van de vrouw, die daarvoor dan wel haar seksualiteit zal moeten sublimeren. De auteur doet voor het onderbouwen van deze door hem vurig bepleitte gedragspatronen een beroep op Havelock Ellis, Nelli van Kol en vanzelfsprekend Leo Tolstoi.

Uit **Aktivisme. Enige nota's** (p. 11-13) spreekt de dadendrang van de meer spontaan-onstuimige en oprechte Pijnenburg, die hier Hopst tekent. Onomwonden uitte hij zijn warme sympathie voor (de pas vermoorde) Karl Liebknecht in Duitsland, A. Latzko in Roemenië, Romain Rolland, Anatole France en Henri Barbusse in Frankrijk en Nico van Suchtelen en Frederik van Eeden in Nederland. Beter dan ellenlange manifesten of pietepouterige tekstanalyses typeren deze namen de geestelijke achtergrond van en de heersende mentaliteit bij het blad.

Op de volgende bladzijden (13-16) kroop Pijnenburg - niets menselijks was hem vreemd - in de huid van ene Emilie om in een gefingeerde brief, gedateerd Mechelen, 5 augustus 1919, een 28-jarige 'Beste Frits' amicaal te hekelen omwille van zijn al te timide houding tegenover het andere geslacht. Het eerste nummer sluit met een (naamloos gepubliceerd) **Gedicht** ('Kom, en heb me lief, kind!'), eveneens van Geert Pijnenburg en dat ook werd opgenomen in zijn in 1935 verschenen bundel **Alkaloiden. Lieve en stoute verzen** (p. 16).

Op 15 september verscheen nr. II. Blikvanger was een bijtende spotprent waarop de gekerkerde activisten werden geplaatst tegenover de vretende en zuipende landsbestuurders. Ze was van de hand van A. Leeuw, alias Jos Leonard (1892-1957), die in nr. I ook al een karikatuur geplaatst had van de super-patriottische minister Paul Hymans (p. 8). Verderop in het nummer hekelde Herman Storm (Jules Gondry of Herman van den Reeck) onder de kop **Realpolitik!** (p. 18-20) tactiek en stijl van de Vlaamse Beweging. Een kritiek die helaas ook vandaag nog actualiteitswaarde bezit...

Roemans schrijft de daaropvolgende **Brief van 'n gedesillusioneerde** ('Antwerpen, 25 Oogst 1919') op p. 20-23 toe aan Mark Tralbaut. Naar aanleiding van de ondertekening van de zgn. Vrede van Versailles, haalde de auteur scherp uit naar de enige overwinnaar van de oorlog 'en dat is... God Kapitaal'. Hij noemde Liebknecht 'm'n meester' en 'bewonderenswaardig' en Rosa Luxemburg een 'koene vrouw' en 'prachtfiguur', beiden ' "Helden", geschapen naar lichaam en ziel van den Kristusmens'. Dit opstel vervolgde in nr. III (p. 37-40) en was daar ondertekend Animadverto (= ik richt mijn aandacht op, of ook nog: ik straf). Dezelfde auteur nam onder hetzelfde pseudoniem in nr. II ook nog een tweetal boekbesprekingen voor zijn rekening (p. 31). De voorkeur van Tralbaut voor betekenisvolle, Latijnse aliassen bleek ook uit het als Multavidi (= ik zie veel) ondertekende gedicht **Als het zo is...**, gedateerd 18 augustus 1919 en opgedragen aan Irma L. (p. 24). Dit werd gevolgd door een andere poëtische ontboezeming, **Het Nieuwe Chanaän** (p. 25) van ene G. Bardmeyer, beter gekend als Viktor J. Brunclair (1899-1944), en niet Gaston Burssens zoals Roemans schrijft (**O.c.**, p. 823).

Een tot hiertoe onbekende die tekende als Rasper ging dan - na een niet ongepaste captatio benevolentiae - de chemische toer op met **De Kolloïdale toestand** (p. 26-29). Dit artikel vervolgde in nr. IV (p. 56-60) wat maakt dat op een totaal van 69 bladzijden voor de ganse reeks van vier nummers van **Staatsgevaarlijk** meer dan 13 % van de beschikbare ruimte hieraan werd besteed. Mogen we daaruit niet besluiten dat het blad niet meteen zwom in een overvloed aan kopij?

Frank van den Wijngaert (1901-1962) schreef als Frank van Beethoven en eveneens in twee delen (p. 29-31 en 44-45), over **Het Individualisme en het allerprilste Humanisme**, evenwel niet zonder een kritische noot van de redactie (p. 45). Trova (?) en Multavidi (die we al kennen) besloten dit tweede nummer met **Kunstnieuws** uit Antwerpen en Brussel.

Nummer III van 1 oktober opende met het gekende **Bij Borms terdoodveroordeling** van Geert Grub (= Geert Pijnenburg) en een niet gesigeneerde tekening van de Vlaamse activistenleider. In 1924 zou Pijnenburg dit gedicht hernemen in zijn bundel **Apostel. Verzen aan en over Dr. Aug. Borms** (p. 7-9) maar met weglating van het motto van Thomas à Kempis: 'Gij zoudt rechtveerdiger doen als gij U zelf ging aanklagen en uw naaste zooveel mogelijk vrijpleiten'. Hierna (p. 34) kwam René de Clercq (1877-1932) met **Slaat met de Daad**, eveneens over dr. Borms en later opgenomen in **De Noodhoorn**. Ook nog naar aanleiding van het Assisenproces tegen Borms, dat van 2 tot 6 september duurde, schreef Agos (?) enkele algemeen-principiële beschouwingen rond **Recht en recht** (p. 35-37). Over soeverein denken en ageren in volle bewustzijn handelde Hopst (alweer Pijnenburg) onder de aan Thomas Carlyle ontleende titel '**Gedenk te leven**' (p. 40-42)

H. Dirks, die tekende als Diederik, nam dan de pen over en schreef treffende gedachten omtrent **Nationalisme en Internationalisme** (p. 42-44). Wij kunnen niet nalaten hiervan het slot te citeren: 'Hoe kan men aan algemeen denken, voor men gemeen bereikt heeft, - en hoe kan men aan INTER-nationalisme denken, als men niet eerst een volgroeid nationalisme heeft doorleefd, dat het rasbewustzijn heeft opgevoerd tot het hooger, het algemeen beschavingspeil'.

Het mag ondertussen verbazing wekken maar het aseksuele artikel van Reinardein (cf. supra) kreeg op p. 46-47 instemmend commentaar van Sylvia (de Ridder) (1892-19XX) die evenwel de bal terugkaatste naar de 'schuldige' en 'dwaze mannen': zij verstoten 'de eerbare vrouwen die langs een dwaalspoor naar vermaak zoeken (...) voor eene geverfde, opgepopte slons!' Reinardein zou natuurlijk Reinardein niet zijn als hij niet via een naschrift alsnog het laatste woord opeiste - en dat loog er ook niet om: 'Het is niet de vrouw die zich zelf zal ontvoogden - indien de man het niet wil - maar de méns-zijnde man, die wil het, en zal meer over haar verrichten kunnen dan zij zelf. Zij, de cultuurvrouw, de feministe heeft het al zover gebracht, dat ze danskursussen inricht... Van zulke feministen, bevrijd ons Heer... want het zijn adders'.

'Multavidi' besprak op de laatste pagina van nr. III (p. 48) de brochure **Wekroep tot het Vlaamsche Front** door *Staatsgevaarlijk*-medewerker Herman Storm en verwijst hem naar diens eigen artikel, **Realpolitik!**. Geert Grub rondde dit nummer af met **Kernen**, een aantal vrij losse bedenkingen met humanistische inslag.

Verrassing - of toch niet? - in. Nummer IV: *Staatsgevaarlijk* stopt ermee! J. Duysan en 'De Redaksie' verklaarden een en ander voor de lezers. Hoewel niet kritiekloos tegenover het activisme meenden zij oprechte Vlamingen in bescherming te moeten nemen tegen de 'walgelijk-ploertige handelwijze van onze regeerders uit die dagen'. De medewerkers gaven echter de strijd nog niet op en deelden mee aan te zullen sluiten bij het jeugdtijdschrift *De Pionier* (dat ons verder onbekend is) 'met dewelke wij samen de nieuwe baan zullen breken

voor Vlaanderens volk en geestesleven', 'tot het ééne en onverdeelde Vlaanderen in Groot-Nederland'. Tegenover Rob. Roemans (p. 823) gaf Geert Pijnenburg later als hoofdreden voor het stopzetten van *Staatsgevaarlijk* het overgaan van Mark Tralbaut naar de *Volksgazet* van de Belgische Werklieden Partij. Dit staat onze hoger geformuleerde hypothese van kopijgebrek geenszins in de weg maar we willen toch ook de nodige aandacht vragen voor een interessante notitie op het omslag van nr. II: '*Staatsgevaarlijk* wordt gelezen door heel Vlaanderen, door de verfranselaars, door de *Echo du Soir*, door de *Matin*, door de *Métropole* en door 'n ander vuil paperaske... le journal des accapareurs. Ook de inspecteur van de Sureté Militaire Belge heeft ons eerste nummer al gelezen...' Had men die laatste instantie misschien wat al te roekeloos geprovoceerd?

Niet minder uitdagend echter dan in vorige nummers klonk het in het **Manifest der Vlaamse Jeugdbeweging** (p. 50-52): 'Los van de evolutie, naar de revolutie!' Volgens Pijnenburg (bij Roemans, p. 825) zou dit stuk door Firmin Mortier (1899-1972) uit het Duits vertaald zijn en/of 'opgesteld in samenwerking met H. van den Reeck (?)' schreef een onbekende hand in het exemplaar van Roemans' bibliografisch werk in de leeszaal van de Antwerpse Stadsbibliotheek aan het Conscienceplein. Het was in elk geval wel - de toen twintigjarige - Mortier die (als Fritz) in **Een Paar Bladzijden Herinnering, of Het Bolsjewism in de Praktijk** (p. 53_56) een beeld schetst van Berlijn na de Spartakusopstand van januari 1919 en aan de vooravond van de maartse onlusten waarbij nog tientallen doden zouden vallen.

Van Gaston Burssens (1896-1965) werd verder, op p. 61, **Berusting** uit diens **Liederen uit de stad en in de cel**, bundel die pas het volgend jaar in druk zou verschijnen, gebracht - terwijl Geert Grub nog twee bladzijden **Kernen** (p. 62-63), gedachten rond vriendschap en liefde, kunst en kunstenaars te beste geeft. Welwillend doch niet zonder bedenkingen, scherpzinnig en stevig onderbouwd, ontleedde hij verder **Het feminism. Vroeger en Nu** (p. 64-67) in een artikel dat hij nog eens als Hopst tekende. Van hem (H.) waren dan ook nog de twee boekrecensies op p. 68 en een korte maar heftige kritiek bij het Brussels gesjoemel rond de Prijs van Rome voor toonkunst. Het stukje begint met ons besluit: 'België is 'n apenland'.

12 juli 1990